

2. Кабалевский Д.Б. Педагогические размышления: Избр. ст. и доклады. – М.: Просвещение, 1986. – С.36.
3. Неменский Б.М. Доверие. – М.: Педагогика, 1984.
4. Олексюк О. Духовний потенціал мистецтва // Мистецтво та освіта. – 1996. - №2. – С.2-6.
5. Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва: Монографія / Г.П. Шевченко, О.С.Белих, Є.А.Зеленов та ін.. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В.Даля, 2006. – С.82-83.
6. Шкурин А.И. Формирование духовного потенциала учащейся молодежи средствами искусства: Методическое пособие для самостоятельной работы студентов заочной и стационарной формы обучения. – Луганск: ЛГПУ имени Тараса Шевченко, 2003. – С. 20.

В статье рассматривается важная проблема роли искусства в формировании личностного культурного развития студентов в учебно-воспитательном процессе классического университета.

Дворцева Г.В. – аспірантка кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Миропольська Н.Є.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АМЕРИКАНСЬКОЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

О.М. Ельбрехт

У статті розглядаються актуальні проблеми вищої освіти. Проаналізовано чинники, які впливають на освіту, відповідність системи вищої освіти суспільним потребам, адекватні цим потребам альтернативні шляхи підготовки менеджерів, Визначаються особливості американської системи освіти, проблеми характерного для неї децентралізованого управління.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими програмами або практичними завданнями

Роботу виконано в межах тематичного плану науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, науковий напрям "Теорія і технологія навчання і виховання в системі освіти".

Вдосконалення системи вищої освіти в Україні нерозривно пов'язане зі змінами в організації і принципах управління системою освіти загалом, кожного ВНЗ зокрема. При розробці вітчизняних концепцій управління вищою освітою, в т.ч. менеджерів, корисним може виявитися досвід зарубіжних країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор

Питання теорії і практики досвіду підготовки фахівців, впровадження позитивного зарубіжного досвіду у практику вітчизняних ВНЗ є предметом дослідження багатьох вітчизняних учених. Цій тематиці приділяли увагу С. В. Бурдіна (система підготовки магістрів управління освітою у ВНЗ США), Л. Влодарська – Зола (професійна підготовка майбутніх менеджерів у вищих технічних навчальних закладах), О.О. Романовський (теорія і практика зарубіжного досвіду підприємницької освіти) та інші. Аналізу американської системи освіти, в т.ч. і менеджерської, сприяли праці зарубіжних дослідників, зокрема Д. Бока, Лімана В. Портера, Лоренса МакКіббіна, П.Т. Флона та інших [1; 4 – 6].

Формування цілей статті (постановка завдання)

Мета статті – дослідити характерні особливості американської системи вищої освіти для визначення перспектив використання цього досвіду в подальшій розробці української моделі підготовки фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів

Професійна освіта менеджерів адаптується не лише до концепцій менеджменту, соціально-економічної ситуації, діяльності успішних корпорацій та інших зовнішніх чинників. Оскільки ця система існує не ізольовано, а в межах цілісної системи вищої освіти, передусім університетської, то значний вплив на неї здійснюють ті процеси і зміни, що відбуваються взагалі у системі вищої освіти США як у теоретичних підходах, так і в її організації, структурі, тощо. Засадами досягнення високого рівня і

якості вищої освіти є національне багатство, підтримка держави, а також традиція приватної благодійності, що заохочується податковою політикою [3]. Проте не менш вагомою є освітня стратегія самих ВНЗ.

Вища освіта США побудована на кількох принципах. По-перше, це принцип рівних можливостей, згідно з яким кожен має право на освіту відповідно до своїх здібностей. По-друге, принцип необмежених можливостей, згідно з яким і в 35 років і дорослому віці можна навчатися в коледжі, продовжити свою освіту або змінити професію. По-третє, свобода вибору між дослідницькими університетами, навчальними закладами штатів, приватними, релігійними навчальними закладами та ін. По-четверте, конкуренція між ВНЗ. Колишній декан Гарварду Хенки Росовські в книзі "Університет: керівництво власника" завважує, що навчальні заклади борються за професорсько-викладацький склад, фонди на дослідження, студентів, увагу громадськості і т. ін. [3]. Конкуренція спричинює негативні наслідки для менш сильних університетів, його факультетів, професійних шкіл. Адже кращі фахівці часто переходять з одного навчального закладу до іншого. До переваг також залічують вивчення у ВНЗ галузей знань, предметів, які найбільше цінуються на ринку праці. Хоча загалом конкуренція у вищій школі, на наш погляд, сприяє покращенню якості освіти.

Згідно з концепцією загальної освіти США на університетському рівні більше уваги приділяється всебічному розвитку студентів, тоді як в Англії, Німеччині, Франції для отримання 1-го ступеня потрібна вузька спеціалізація [6; 7].

Методи управління громадськими і приватними університетами США доволі схожі між собою і значно відрізняються від так званої континентальної моделі [4]. Американська система унітарна: керує ВНЗ президент; голови, декани, проректори, інші ж керівники вищої та середньої ланки призначаються, а не обираються, і можуть бути зміщені. Попечителі переймаються інтересами громадських і приватних навчальних закладів, захищаючи їх від політичних та інших впливів, навіть від утручання у справи штатних університетів.

Важливим чинником, що добре впливає на успішність американських ВНЗ, є регіональний патріотизм. В децентралізованій системі управління країною кожний штат прагне гідно триматися проти інших штатів. Яскрава ілюстрація цьому – Каліфорнія. Завдяки зростанню населення, податків, місцевим амбіціям, багатству і прекрасному клімату

менш ніж за століття тут утворилася велика кількість ВНЗ зі світовою репутацією.

Американських студентів не лише приваблюють академічні програми вищих закладів освіти, а й можливість пожити у великому кампусі, де є клуби і спортивні команди, студентські видання і театральні спільноти. Президент Університету Брауна В. Грегорян вважає, що студенти сприймають слова "кампус" й "університет" як синоніми в американській свідомості. В Америці вважають, що студентське повсякденне життя так само важливе, як і навчальний процес.

Отже, на освіту менеджера впливають різні чинники: макросередовище (суспільство загалом з певною системою соціальних відносин), мезосередовище (регіон, з його соціально-демографічними, національно-культурними особливостями), мікросередовище (середовище життєдіяльності освітньої установи). Вагомими для освітнього процесу, вважають дослідники, є мікросередовище з його складовими – інтелектуальною, емоційною, комунікативною, ігровою та ін. Суб'єкт менеджерської діяльності, що формується, вбирає в себе оцінки, погляди й настановлення, що панують в середовищі, властиві його представникам способи міркування і дій, стереотипи поведінки. Дослідники указують на дві стратегії використання культурно-освітнього середовища:

- 1) в тому вигляді, як воно існує, зовсім нічого не змінюючи;
- 2) змінюючи, трансформуючи якість середовища.

У культурно-освітньому середовищі має реалізуватися зона особистого і професійного саморозвитку всіх учасників освітнього процесу. Тож університети і бізнес-школи, наголошують дослідники, повинні ставати гнучкішими, конкретизувати зміст і вдосконалювати методи навчання, гармонізувати внутрішньоуніверситетське культурне середовище. До основних змін, яких потребує ситуація, залічують: підвищення ролі студентів у своїй освіті; завважування національних пріоритетів; покращення ефективності ресурсів вищої освіти через удосконалення управління університетами, орієнтацію на зміни, економічну ефективність та якість освіти [7]. Основні плановані зміни ґрунтуються на вимогах більшої ефективності, дієвості, відповідальності, забезпечення високої якості. Ці вимоги стосуються трьох сфер життя університетів: управлінської й організаційної культури, навчання, дослідження і розвитку:

– зміни в культурі: від консервативної, ("ледачої") академічної культури до культури, в якій високо цінуються навчання, якість і

професіоналізм. Університет потребує корпоративної культури, побудованої не на консерватизмі, а відкритої змінам і здатної долати труднощі;

– зміни у викладанні і навчанні: від розуміння знання як передачі, набуття і відтворення до розуміння учіння як неперервного процесу і засобу переборювати труднощі, зумовлені постійними і радикальними змінами. Розуміння викладання як підтримки в набутті знань, що дають змогу відчувати зміни, та вмінь розв'язувати проблеми у непередбачуваних, нових ситуаціях.

Потреби суспільства, його вимоги до освіти не зводяться до високих професійних стандартів й економічної ефективності. Сучасні університети, на думку Д. Бела, мають стати центрами розвитку постіндустріального суспільства. Відсоток американської молоді, що навчається у коледжах й університетах вищій, ніж у будь-якій іншій країні, і саме університети з їх освітнім і культурним простором можуть бути зразком для розвитку суспільства. Раніше стосовно університетів застосовувалась концепція "вежа із слонової кістки", згідно з якою вони вважалися головно науковими центрами, ізольованими від суспільства, то тепер вони розглядаються як "плюралістичні університети в плюралістичному суспільстві" [5, с. 5].

У системі вищої освіти США представлені різні моделі навчальних закладів – від класичних дослідницьких університетів до бізнес-шкіл з яскраво вираженою професійною спрямованістю. Останні є по суті галуззю "індустрії", з властивою для неї конкуренцією, технологічністю, витратами, просуванням на світовий ринок.

Нинішня вища освіта має прагматичніший характер, який виявляється у практично доцільному формуванні навчальних планів і програм, тіснішій співпраці з бізнесом і громадськістю. Однак, попри прагматичну орієнтацію вищої освіти, провідними визнаються виховання та прогностично-дослідна підготовка.

Університети і професійні школи посідають чільне місце в американському суспільстві. Проте, вони не повністю реалізують свої функції, зокрема щодо формування глибокого почуття цивільної і особистої відповідальності, свідомості і гуманного ставлення до навколишнього [1, с. 16].

Важливим чинником, що позитивно впливає на освітню ситуацію у сфері менеджменту, є зростання запитів студентів, активніша їхня позиція щодо власної освіти. Освіта на індивідуальному рівні все частіше розглядається не ізольовано – як запорука лише професійної кар'єри, а як

важлива складова неперервного і цілісного особистого розвитку людини. Потреби і запити студентів формують систему їхньої освіти на всіх рівнях і різними способами. Так, щорічно в США публікується декілька рейтингів бізнес-шкіл.

Найвідомішими є рейтинги журналів "U.S. News & World Report" (що завважує думку професури), "Success" (підготовлений разом з Американською радою освіти) і "Business Week" (складений на підставі опитувань випускників шкіл і працедавців). На 1-му місці в списку 25 кращих шкіл вже кілька років знаходиться бізнес-школа Вартон, де дисципліни викладаються комплексно (наприклад, "Стратегія бізнесу" разом з "Реалізацією товару") і навчальні програми, на прохання студентів, зорієнтовані на практику. Багато шкіл підвищують свої рейтинги саме завдяки тому, що задовольняють студентські потреби. Так, школа бізнесу університету Корнелл піднялася з вісімнадцятого на восьме місце в рейтингу після упровадження програми, що завважує думки студентів. Покращились позиції бізнес-школи університету Чикаго, студенти якої навіть вирішують, хто з викладачів заслуговує на грошову премію. Головну вимогу студентів можна сформулювати так: "Більше практики!". Тому багато шкіл скорочують теоретичний курс. Наприклад, школа бізнесу Келлог посіла 1-ше місце в рейтингу, започаткувавши практикум з маркетингу в американських фірмах. Келлог також отримала хороші відгуки випускників, які відзначили зрівноваженість між академічним викладанням і практикою. А знаменита школа Слоан Массачусетського технологічного інституту не надала студентам кілька фінансових курсів на вибір, а тому перемістилася з дев'ятого на 15-е місце. Це ж стосується і всесвітньо відомої школи бізнесу Гарвардського університету, що посіла в рейтингу п'яте місце. На думку студентів, цей заклад більше орієнтується на дослідницькі інтереси професури, ніж на їхні запити. Поступово втрачає свої позиції і школа бізнесу Стенфорда. Як і в Гарварді, тут переважають наукові дослідження на шкоду базовим курсам і професійній практичній підготовці. Рейтинг Стенфорда знижується і через невтішні відгуки працедавців, оскільки випускники цієї школи хочуть створити власні компанії, а тому часто відмовляються від пропозицій працювати у великих корпораціях. Корпораціям це, природно, не подобається. Проте, в Стенфорді протягом кількох років залишається найвищий конкурс вступників – сюди зараховують лише 7% осіб, які подали документи.

Відповідно до запитів студентів відкрито різні суботні, вечірні

програми навчання, провадиться домашнє навчання засобами телекомунікації, втілюються програми навчання засобами електронної пошти і програми для людей, котрі мають досвід управлінської діяльності. Все більше поширюється принцип "особистого залучення" студентів у свою освіту, тобто докладання ними зусиль для здійснення процесу свого навчання [5 – 7]. Виділяють чотири основні сфери залучення студентів:

- 1) відповідальність за розуміння своєї ролі студента;
- 2) відповідальність за налагодження взаємодії, співпраці в малих групах, за продовження навчання за межами аудиторій;
- 3) відповідальність за створення продуктивної атмосфери, клімату, які сприяють учінню;
- 4) відповідальність за своє залучення разом з однокурсниками і викладачами в навчальну і позанавчальну діяльність.

З огляду на це в бізнес-школах акцентується на самостійній роботі студентів. Професори часто не проводять традиційні лекції, а обговорюють прочитане студентами перед заняттями. Лише деякі складні курси (наприклад, фінансові, де застосовується математичний підхід) викладаються в традиційній формі. На групову роботу відводиться до 70% навчального часу. Групові заняття здебільше проводяться під час підготовки проектів.

На системі вищої освіти загалом і підготовці менеджерів зокрема позначається динамічний розвиток інформаційних технологій. Ще в 1986 р. в світі було п'ять млрд комп'ютерів. У 90-ті роки Internet, мультимедійні системи, інтерактивне телебачення уможливають застосування альтернативних (дистанційних) форм здобуття освіти; удосконалюються методи традиційної вищої освіти. Комп'ютерні ігри, моделювання ситуацій, телеконференції, інтерактивний діалог, використання інформаційних баз даних активно упроваджуються в бізнес-школах у практику навчання [2].

Висновки й перспективи подальших розвідок у даному напрямку

Отже, на сучасну освітню ситуацію в сфері підготовки менеджерів у США впливають багато чинників. Одним з провідних факторів, що впливають на освітню ситуацію в сфері менеджменту та зумовлюють її зміни є науково-технічний прогрес, стан світової та національної економіки, а також такі її характеристики, як посилення конкуренції, глобалізація та інтернаціоналізація бізнесу, освоєння нових ринків, посилення вимог до професійної компетенції менеджера.

Множинність і нелінійність процесів, що відбуваються в суспільстві, приводить до зростання ролі власне педагогічного дослідження проблем

освіти менеджерів в американській теорії і практиці, вимагає розроблення нових підходів у професійній підготовці менеджерів, заснованих на новітній методології проектування освітніх систем. Визнається, що адекватна освітня методологія у проектуванні освітніх процесів повинна бути відкритою, глобальною, синергетичною, міждисциплінарною, орієнтованою на синтез різних досягнень.

Зарубіжні вчені і освітяни-практики акцентують на змінах, які потрібні для розвитку менеджерської освіти, серед яких: 1) необхідність оволодіння ринковими корпоративними технологіями; 2) перехід від пасивного до активного навчання; 3) зростання співпраці ВНЗ з бізнесом і громадськістю; 4) покращення міжнародної співпраці в галузі освіти.

Підготовка менеджера охоплює багато сфер, також соціальні і гуманітарні, що допомагає зрозуміти бізнес-контекст цілісного соціуму і культури.

Вища менеджерська освіта в США отримує широке розповсюдження. Нами охарактеризовано актуальні проблеми розвитку національних систем цієї освіти. Деякі з них є загальними для цих країн і України, а інші мають більш специфічний характер.

Врахування переваг і проблемних аспектів американської системи вищої освіти може виявитись корисним для вітчизняних науковців у створенні моделей підготовки фахівців, випрацьовуванні ефективних механізмів гнучкості системи освіти, посилення її здатності адаптуватись до нових умов і підтримувати стабільність у постійно змінних умовах, формуванні політики в галузі вищої освіти, плануванні подальшого розвитку системи вищої освіти.

Література

1. Бок Д. Университеты и будущее Америки / Д. Бок. – М. Изд-во МГУ, 1993. – 123 с.
2. Лучшие бизнес-школы Америки // Деньги. – 1998. – 4 ноября (№420). – С. 33 – 40.
3. Павленко Ю. Цивілізаційні аспекти глобальних протиріч у сучасному світі / Ю. Павленко // Освіта і управління. Т. 7, ч. 2. – 2004. – С. 9 – 17.
4. A primer for University Presidents. Managing the Modern University by P.T. Flawn. University of Texas Press. – Washington. 1985. – 136 p.
5. Bok D. Higher Learning. Harvard University Press. – Cambridge, Massachusetts and London, England. 1986. – 206 p.
6. Lyman W. Porter and Lawrence E. McKibbin. Management Education and Development: Drift on Thrust into the 21 Century. – New York: McCraw-Hill, 1988. – P. 311.
7. Quality in Higher Education / Ed. by B.D. Ruben. Transaction Publishers. – New Brunswick and Lnd. USA and U.K., 1995. – 322 p.

В статье рассматриваются актуальные проблемы высшего образования. Проанализировано соответствие системы высшего образования потребностям общества, адекватные им альтернативные пути подготовки менеджеров. Освещены особенности американской системы образования, проблемы характерного для нее децентрализованного управления.

Ельбрехт Ольга Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри управління та євроінтеграції Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (м. Київ)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Червонецький В.В.

ЕСТЕТИКА ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ЯК КОМПОНЕНТ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Т.М. Єрмолаєва

Розглянуто емоційно-видовищні функції фізичної культури і спорту, які несуть в собі естетичні властивості, що проявляються в гармонії фізичних і духовних якостей людини. Проілюстровано прикладами ствердження, що фізична культура і спорт поряд з мистецтвом - потенційно багате джерело естетичних переживань як для виконавця, так і для глядача. Виявлено, що фізична культура і спорт можуть справити значний вплив на духовний світ особистості - світ емоцій, естетичних смаків, етичних та світоглядних уявлень.

Постановка проблеми у загальному огляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

Українське суспільство сьогодні стурбоване девальвацією духовних цінностей у молодіжному середовищі. Тому на державному рівні були прийняті основні програмні орієнтири щодо духовного виховання молодого покоління, які визначені Конституцією України, Законом України «Про освіту», Державною національною програмою «Освіта. Україна ХХІ століття» та іншими документами. В них наголошується, що основою розвитку українського суспільства є